

Dagmara KOCIUBA
Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

FUNKCJE METROPOLITALNE LUBLINA

LUBLIN'S METROPOLITAN FUNCTION

ABSTRACT: The aim of this paper is to present the Lublin's metropolitan function. Lublin is the largest city in the East of Poland and the centre of the potential Lublin metropolitan area. Lublin from centuries past was the main city of the Lublin region and the platform to exchange of economy between the East and the West. Is Lublin being able to keep this position in the future? Are the contemporary strength and range of influence the egzogenic factors generating profitable conditions to the city development? Is the potential too strong for make Lublin of the metropolitan center in the international scale? The following article is the attempt of answering to these questions. The issues of the Lublin's geopolitical location and transport accessibility were presented. Then the main function which decided about city's development potential as metropolitan centre were characterized and they range of influence were determined. The following activities are identified as metropolitan: cultural, scientific, educational and trade node, a tourist attraction and industry.

KEY WORDS: metropolitan functions, Lublin, East Poland

Wprowadzenie

Jednym z wyróżników metropolii i obszarów metropolitalnych są funkcje określane jako metropolitalne. Funkcje metropolitalne są funkcjami egzogenicznymi i charakteryzują one te ośrodki wielkomiejskie, w których występują instytucje reprezentujące sektor usług wyższego rzędu lub instytucje wykraczające zasięgiem swojej działalności daleko poza granice miasta. Według T. Markowskiego i T. Marszała (2005, 2006), aby daną funkcję nazwać metropolitalną powinna ona:

- być zaliczana do nowoczesnych (bazujących na wiedzy i najnowszych technologiach) działów gospodarki narodowej bądź służyć bezpośrednio lub pośrednio obsłudze działalności gospodarczej;
- polegać na pełnieniu działalności usługowej najwyższego rzędu, zaliczanej do sektora IV: funkcje polityczne, religijne, administracyjne, kulturalne, naukowe, edu-

kacyjne, turystyczne, gospodarcze, finansowe, komunikacyjne, informacyjne, w tym zwłaszcza funkcje o charakterze decyzyjnym, związane z obecnością instytucji reprezentujących struktury kierowania, zarządzania i kontroli w skali międzynarodowej;

– służyć rozwijaniu sieci zewnętrznych powiązań, zwłaszcza w zakresie przepływu wiedzy, informacji, kapitału, dóbr kultury i ludzi;

– być funkcją egzogeniczną o znaczeniu i zasięgu co najmniej ponadregionalnym (w rozumieniu christallerowskim);

– budować konkurencyjność ośrodka miejskiego w układach ponadnarodowych.

Jednocześnie należy pamiętać, że o metropolitalności danej działalności decyduje nie tyle jej rodzaj i poziom specjalizacji, ile przede wszystkim zasięg owej działalności (co najmniej krajowy) oraz powiązania z innymi metropoliami (Markowski, Marszał 2006).

Okres największej dynamiki rozwoju Lublina przypadał na wiek XV i trwał do pierwszej połowy XVII w. i zbiegł się z dominacją funkcji handlowej i administracyjnej w powiązaniu z dobrą dostępnością komunikacyjną oraz korzystnym położeniem geopolitycznym miasta. W okresie tym czynniki owe były na tyle silne, że doprowadziły do wypromowania Lublina jako metropolii w skali ponad europejskiej (Kociuba 2005a). Obecnie Lublin w klasyfikacji polskich ośrodków metropolitalnych zaliczany jest do grona potencjalnych metropolii (Markowski, Marszał 2006). O dalszych możliwościach rozwoju Lublina jako ośrodka metropolitalnego, w warunkach konkurencji między sobą ośrodków miejskich o podobnej skali i randze, zadecydują zwłaszcza funkcje wyższego rzędu, które stanowią czynnik przyciągania kapitału zewnętrznego i określają pozycję Lublina w regionie, kraju i Europie. Dlatego też wydaje się zasadne podjęcie szczegółowej ich analizy. Prowadzone w końcu lat dziewięćdziesiątych XX w. badania dotyczyły między innymi problemów rozwoju i funkcjonowania Lublina w pierwszych latach transformacji, a wynikających z położenia miasta na tle Lubelszczyzny oraz tkwiących w jego ówczesnym zagospodarowaniu, bazie ekonomicznej i zarządzaniu (Wich 1998). Z kolei badania autorki dotyczące szans i barier rozwoju Lublina jako ośrodka metropolitalnego (Kociuba 2005b) wskazywały, że oddziaływanie jego funkcji egzogenicznych ma zasięg ponadregionalny i krajowy. Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację tych badań, przy czym skupiono się głównie na zagadnieniach związanych z siłą i zakresem oddziaływania funkcji warunkujących rozwój Lublina jako ośrodka metropolitalnego, do których zaliczono szkolnictwo wyższe, kulturę, turystykę i przemysł.

Położenie geopolityczne i dostępność komunikacyjna Lublina

O sukcesie Lublina w okresie staropolskim zadecydowały w dużej mierze jego położenie geopolityczne i dostępność komunikacyjna. Dziś ze względu na swoje położenie przy wschodniej granicy Unii Europejskiej obszar Lubelszczyzny stanowi platformę

współpracy krajów unii z państwami Europy Wschodniej, głównie graniczącymi bezpośrednio z województwem lubelskim – Ukrainą i Białorusią. O dogodnym położeniu Lublina mogą świadczyć relatywnie niewielkie odległości od niektórych ważniejszych miast europejskich (rys. 1).

Rys. 1. Położenie Lublina na tle wybranych miast Europy (odległości podano w km)

Źródło: Opracowanie własne.

Centralne położenie Lublina w granicach Lubelszczyzny stwarza dogodne warunki do generowania instytucji i rozwijania współpracy gospodarczej i kulturalnej w obrębie całego regionu i poza nim, co ma ogromne znaczenie dla aktywizacji rozwoju społeczno-gospodarczego silnie powiązanego ze swym zapleczem miasta.

Obecnie Lublin to regionalny, krajowy i międzynarodowy węzeł komunikacji drogowej i kolejowej. Przez miasto przebiegają trzy drogi krajowe o znaczeniu międzynarodowym: nr 12 łącząca Europę Wschodnią i Zachodnią (Świecko–Kalisz–Piotrków Trybunalski–Radom–Puławy–Lublin–Piaski–Chełm–Dorohusk – jest to najkrótszy szlak od zachodniej granicy państwa do Kijowa z ominięciem Warszawy); nr 19 położona na trasie z Europy Północnej do Południowej (Kuźnica Białostocka–Białystok–Lublin–Rzeszów) oraz nr 17 jako fragment szlaku łączącego Morze Bałtyckie z Morzem Czarnym (Warszawa–Lublin–Zamość–Hrebenne–granica państwa, dalej do Lwowa). Rządowe założenia zawarte w Programie budowy dróg krajowych na lata 2008–2012 przewidują, że jako priorytetowe inwestycje zrealizowane zostaną: do 2012 r. budowa drogi ekspresowej S17 na odcinku węzeł „Zakret”–Garwolin–Kurów–Lublin–Piaski oraz do 2014 r. droga S19 na odcinku Białystok–Miedzyrzec Podlaski–Lubartów–Lublin–Kraśnik–Stobiernia. Lublin leży na skrzyżowaniu trzech linii kolejowych (w tym jedna ma znaczenie państwowe – linia nr 7 Warszawa–Lublin–Dorohusk i dalej od Kijowa, stanowiąca część projektowanego korytarza transportowego TEN-T

Gdańsk–Odessa) oraz jest siedzibą Wschodniej DOKP. Jednakże w przyjętym przez rząd w 2008 r. Masterplanie dla transportu kolejowego w Polsce do 2030 r. modernizacja linii nr 7 (Warszawa–Lublin–Chełm–Dorohusk) na odcinku z Lublina do Warszawy planowana jest dopiero na lata 2014–2020, a do Chełma na lata 2021–2030; prace na odcinku do Dorohuska mają mieć charakter „odtworzeniowy”(?). W świetle tych strategii węzłowe położenie Lublina na szlakach drogowych i kolejowych w najbliższych latach nie będzie mogło być w pełni wykorzystane.

Ogromną szansą na poprawę dostępności komunikacyjnej Lublina i całego regionu jest budowa Portu Lotniczego Lublin S.A. w Świdniku (typu City Airport, z możliwością przelotu m.in. do Frankfurtu, Moskwy, Kopenhagi, Amsterdamu, Stambułu), którego ukończenie jest planowane na 2012 r.

Realizacja inwestycji drogowych oraz budowa lotniska nie tylko znacznie przyczynią się do zwiększenia zewnętrznej dostępności Lublina, ale też poprawią spójność wewnętrzną regionu, co prawdopodobnie przełoży się na wymierne korzyści gospodarcze. Sieć sprawnych połączeń transportowych wpłynie na intensyfikację wymiany handlowej, zwłaszcza tranzytowej na linii wschód–zachód i północ–południe, przez co nastąpi rozwój ekonomiczny i wzrost konkurencyjności stolicy regionu – Lublina – leżącego na skrzyżowaniu planowanych dróg ekspresowych. Zagrożeniem dla płynności rozwoju infrastruktury technicznej jest brak rozbudowy oraz planowe opóźnienia w modernizacji istniejących połączeń kolejowych.

Funkcje metropolitalne Lublina

Poniższa charakterystyka ma na celu przybliżenie tych funkcji, które w największym stopniu decydują o potencjale rozwojowym miasta jako ośrodka metropolitalnego, oraz określenie zasięgu ich oddziaływania.

Szkolnictwo wyższe i oświata

Lublin posiada bardzo wysoki potencjał naukowy. Jest to znaczący ośrodek krajowy – pierwsze w Polsce miasto czterech uniwersytetów. Obecnie w Lublinie działają: Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS), Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II (KUL), Uniwersytet Medyczny (UM), Uniwersytet Przyrodniczy (UP), a także Politechnika Lubelska (PL), dziesięć uczelni niepublicznych świeckich i siedem kościelnych, cztery instytuty badawcze oraz Lubelskie Towarzystwo Naukowe. Utworzenie w 2000 r. Europejskiego Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów¹

¹ Europejskie Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów (EKPiUU) jest polsko-ukraińską instytucją edukacyjną, powołaną przez uniwersytety polskie (UMCS, KUL) i ukraińskie (Narodowy Uniwersytet im. T. Szewczenki w Kijowie, Narodowy Uniwersytet im. I. Franki we Lwowie oraz Narodowy Uniwersytet „Akademia Kijowsko-Mohyleńska”). Obecnie w kolegium studiuje 150 doktorantów z Ukrainy, Polski, Białorusi, Kazachstanu, Litwy, Mołdawii, Rosji i Słowacji. Studia w kolegium trwają cztery lata. Sluchacze EKPiUU są jednocześnie doktorantami uczelni wyższych Lublina.

podniosło znaczenie Lublina jako ośrodka akademickiego o randze międzynarodowej (Kociuba 2008b). W roku akademickim 2007/2008 w lubelskich uczelniach kształciło się 84 tys. studentów (stanowi to prawie jedną czwartą liczby ludności miasta), co daje Lublinowi szóstą pozycję w kraju pod względem liczby studentów (po Warszawie, Krakowie, Wrocławiu, Poznaniu i Łodzi). Co roku wyższe uczelnie Lublina opuszcza około 18 tys. absolwentów wykształconych we wszystkich dziedzinach wiedzy, co stanowi 4,3% krajowej liczby studentów i absolwentów (Rocznik... 2008). W procesie nauczania bierze udział około 8 tys. pracowników naukowych; największym pracodawcą w mieście jest UMCS zatrudniający 3,7 tys. osób.

Lublin jest regionalnym centrum edukacji. Obecnie w Lublinie działa ponad sto państwowych i około stu niepublicznych szkół oraz placówek oświatowych kształcących na poziomie ponadgimnazjalnym (skupiają one prawie 21% uczniów województwa) i policealnym (ponad 43%). W roku szkolnym 2007/2008 do szkół wszystkich szczebli uczęszczało łącznie ponad 61 tys. dzieci i młodzieży (ponad 17% ludności Lublina). Liczba uczniów i studentów wynosi łącznie 145 tys., co stanowi około 41% ludności miasta (Rocznik... 2008).

Dostępność szkolnictwa wszystkich szczebli sprawia, że mieszkańcy Lublina są dobrze i wszechstronnie wykształceni. Według Narodowego spisu powszechnego (2002) odsetek mieszkańców miasta w wieku 13 i więcej lat posiadających wykształcenie na poziomie wyższym i średnim był wyższy niż w kraju i województwie. Wykształcenie wyższe miało 20,9% (wobec 10,0% w Polsce i 9,4% w województwie), a średnie 37,9% (28,7% i 27,5%) ogółu mieszkańców miasta. Pod względem poziomu wykształcenia ludności Lublin przoduje również w grupie miast liczących powyżej 300 tys. mieszkańców (ustępuje tylko Warszawie, gdzie wykształcenie wyższe miało 21,0% mieszkańców). Przyczynia się to m.in. do zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej Lublina. Uczniowie i studenci stanowią ogromny potencjał dla rozwoju lubelskiej gospodarki, zwłaszcza usług. Od kilku lat trwa rozbudowa sieci placówek szkolnictwa wszystkich szczebli, ale też wzrasta liczba placówek usługowych ukierunkowana na zaspokajanie potrzeb lubelskich studentów (puby, restauracje, bary, wyspecjalizowane sklepy, punkty szkoleń, szkoły języków obcych) oraz uczniów (specjalistyczne kursy, centra rozrywkowe). Z drugiej strony studenci czynnie współuczestniczą w rozwoju gospodarczym miasta poprzez pracę w lubelskich firmach i przedsiębiorstwach oraz prowadzenie własnej działalności.

Barierą w dynamicznym rozwoju szkolnictwa wyższego są z jednej strony niskie nakłady z budżetu państwa na badania i rozwój uczelni (po części kompensovane możliwością aplikacji o fundusze unijne), a z drugiej spadek liczby młodzieży w związku z wchodzeniem na rynek edukacyjny roczników niżu demograficznego lat dziewięćdziesiątych XX w., będący przyczyną zaostrenia konkurencji w walce o pozyskiwanie studentów, co niestety w wielu przypadkach prowadzi do obniżenia standardów nauczania, ale też mobilizuje szkoły wyższe do aktywnych działań promocyjnych i uatrakcyjniania oferty edukacyjnej. Pomimo dużej liczby absolwentów

szkół wyższych tylko niewielu z nich decyduje się na pozostanie w Lublinie. Słabe dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy, a także mała innowacyjność i konkurencyjność lubelskich przedsiębiorstw powodują, że podaż wykształczonej kadry ze strony pracodawców jest ograniczona, a większość absolwentów szkół wyższych wybiera prętniej rozwijające się i bardziej atrakcyjne finansowo ośrodki, głównie Warszawę, Kraków, Poznań i Wrocław².

Kultura

Lublin, miasto ze średniowieczną metryką, miejsce ważnych wydarzeń historycznych z licznymi, unikatowymi w skali świata zabytkami oraz zachowanymi śladami wielokulturowości jego dawnych mieszkańców, z prętnie działającymi instytucjami i placówkami kultury oraz wieloma rozpoznawalnymi w kraju i za granicą cyklicznymi imprezami posiada silne atuty do rozwoju funkcji kulturalnej. Miasto w pełni je wykorzystuje. Silna jest pozycja Lublina jako ośrodka kultury z trzema teatrami i filharmonią, czterema teatrami nierepertuarowymi (w tym słynna Scena Plastyczna KUL), ośrodkiem telewizyjnym, rozgłościami radiowymi i wydawnictwami prasowymi. W Lublinie koncentrują się środowiska twórcze skupione wokół trzech średnich szkół artystycznych i Wydziału Artystycznego UMCS. Na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego polsko-żydowskiego oraz edukacji działa w Lublinie Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”; szereg imprez kulturalnych organizuje Akademickie Centrum Kultury „Chatka Żaka”, Centrum Kultury w Lublinie i inne. Na rzecz rozwoju kultury działają liczne fundacje. W Lublinie mieści się siedziba Zarządu Głównego Stowarzyszenia Twórców Ludowych i Krajowy Dom Twórczości Ludowej. W mieście działa dziewięć muzeów, m.in. Muzeum Lubelskie – zdobywca wielu nagród i wyróżnień, w tym nagród (Sybilli) w edycjach Konkursu na Wydarzenie Muzealne Roku w latach 2000, 2003, 2004 i 2008. Bardzo ciekawą ofertą dysponuje Muzeum Wsi Lubelskiej. Obecnie trwają prace nad pozyskaniem środków na realizację pionierskiej na terenie kraju realizacji – rekonstrukcji-modelu małego przedwojennego miasteczka.

Oferta kulturalna Lublina jest różnorodna i stale się zmienia. W mieście organizowanych jest obecnie czterdzieści siedem cyklicznych imprez o ugruntowanej renomie, o zasięgu międzynarodowym oraz ogólnopolskim, głównie z dziedziny teatru (Międzynarodowy Festiwal „Konfrontacje Teatralne”, Międzynarodowy Festiwal Teatrów Europy Środkowowschodniej „Sąsiedzi”), muzyki (między innymi Międzynarodowy Konkurs Młodych Skrzypków im. K. Lipińskiego i H. Wieniawskiego – największa

² Powstrzymanie „drenażu mózgów” powinno być jednym z priorytetowych działań władz miasta. Niestety są one prowadzone w wąskim zakresie i bez przemyślanej strategii. Ma to odzwierciedlenie między innymi w kampaniach promocyjnych skierowanych do przyszłych studentów pod hasłem „Bądź wolny – wybierz Lublin” (2008 r.) i „Przeżyj studia. Studiuj w Lublinie” (2009 r.; kampania wspólna z UMCS), w których Lublin ukazwany jest jako miasto, gdzie „fajnie” się studiuje (ale już niezbyt atrakcyjnie mieszka i żyje po ukończeniu studiów).

tego typu impreza w kraju, Międzynarodowy Festiwal Muzyki Ludowej „Mikołajki Folkowe”), filmu (Międzynarodowe Dni Filmu Dokumentalnego „Rozstaje Europy”, Studenckie Konfrontacje Filmowe, Międzynarodowy Festiwal Młodego Kina „Pełny Metraż”), folkloru (Międzynarodowe Lubelskie Spotkania Folklorystyczne, Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne im. Ignacego Wachowiaka), tańca (Forum Tańca Współczesnego, Międzynarodowe Spotkania Teatrów Tańca), czy sztuki współczesnej (między innymi Lubelskie Forum Sztuki Współczesnej im. W. Lutosławskiego, Międzynarodowe Biennale Wschodni Salon Sztuki, Festiwal Sztuki w Przestrzeni Publicznej Open City/Miasto Otwarte). Imprezy te są szeroko reklamowane w mediach, a przez to dostępne dla szerokiego grona odbiorców. Odbývają się również liczne imprezy o charakterze masowym, którym towarzyszą zakrojone na szeroką skalę ogólnodostępne imprezy dodatkowe (warsztaty, spotkania, pokazy plenerowe). Jedną z nich jest Jarmark Jagielloński, który już po dwóch edycjach zdobył w 2009 r. pierwsze miejsce w ogólnopolskim konkursie organizowanym przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego „Polska Pięknieje. 7 Cudów Funduszy Europejskich”. W latach 2007–2008 w imprezie tej uczestniczyło ponad 250 tys. osób z kraju i zza granicy.

W ciągu ostatnich trzech lat pozycja Lublina na mapie ważnych ośrodków kulturalnych Polski znacznie wzrosła za sprawą: przyznania miastu prestiżowego tytułu Pomnika Historii (otrzymały go lubelskie Stare Miasto wraz z Zamkiem i częścią Śródmieścia w rejonie ulic: Bernardyńska, Żmigród, Królewska, Podwale oraz Zamkowa), wpisania siedemsetletniej Bazyliki Dominikanów, Kaplicy Trójcy Świętej na Zamku i Pomnika Unii Lubelskiej na Listę Skarbów Europejskiego Dziedzictwa Kulturowego oraz przyznania Lublinowi Znak Dziedzictwa Europejskiego. Docenieniem działań miasta mających na celu upamiętnienie jego wielokulturowości było zakwalifikowanie Lublina do pierwszej edycji unijnego programu „Międzykulturowe miasta”, będącego istotnym elementem Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego 2008, którego celem było wzmocnienie i wspieranie działań społeczności lokalnych dla lepszego wykorzystania ich różnorodności kulturowej (Kociuba 2008a, Kociuba, Kociuba 2009). Służyć ma temu również powstanie Lubelskiego Centrum Spotkań Kultur, które prowadziłoby działalność kulturalną i edukacyjną zmierzającą do poznawania i promowania wspólnego dziedzictwa kultury Europy Środkowej.

W 2007 r. rozpoczęto starania o przyznanie Lublinowi tytułu Europejskiej Stolicy Kultury (ESK) w 2016 r. Miasto prowadzi kampanie promocyjne tego projektu (billboardy w Lublinie oraz większych miastach regionu, serwis www.lublin2016.pl). Konkurentami Lublina w staraniach o tytuł ESK 2016 są: Gdańsk, Łódź, Poznań, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław, Katowice, Białystok i Bydgoszcz.

Handel

Lublin był znaczącym miastem handlowym okresu staropolskiego. W nawiązaniu do tych tradycji handlowych organizowany jest wspomniany już Jarmark Jagielloński.

Obecnie Lublin jest ważnym ośrodkiem handlowym, znanym z organizacji imprez targowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, na których prezentowane są innowacyjne rozwiązania oraz nawiązywane kontakty gospodarcze. Miasto dysponuje nowoczesnym Centrum Targowo-Wystawienniczym Międzynarodowych Targów Lubelskich (MTL) S.A. wraz z zapleczem konferencyjnym. Szczególnie istotne znaczenie mają organizowane dwa razy w roku targi budowlane „Lubdom”, odwiedzane przez wystawców z całej Europy, a przede wszystkim z Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy. Ponadto odbywają się targi motoryzacyjne, rolno-spożywcze, medyczne, energetyczne, sportowo-rekreacyjne, targi pracy i inne³. Organizacją rynku rolnego zajmują się Lubelska Giełda Rolno-Ogrodnicza w Elizówce pod Lublinem i Wschodnia Giełda Zbożowo-Towarowa w Lublinie – Giełda Rolno-Eksportowa.

W ostatnich latach powstało w Lublinie kilka wielkopowierzchniowych centrów handlowych, głównie sieci zagranicznych (MetroGroup: Makro, Cash & Carry, Real, Media Markt, a ponadto E.Leclerc, Tesco, Obi, Ikea – w budowie) oraz centrów handlowo-rozrywkowych (Olimp, Lublin Plaza, Felicity – w budowie). Wielkopowierzchniowe centra handlowe przyciągają klientów z całego regionu.

Położenie miasta, a także kontakty gospodarcze z krajami UE oraz z Ukrainą, Rosją i Białorusią sprawiają, że Lublin może stać się głównym pośrednikiem w handlu między Europą Wschodnią i Zachodnią. Będzie na to miało decydujący wpływ z jednej strony na szersze zainteresowanie Zachodu rynkami Europy Wschodniej, a z drugiej na rozszerzenie obecnej oferty oraz skuteczną promocję w kraju i za granicą imprez targowych o charakterze międzynarodowym organizowanych przez MTL. Aby zdynamizować rozwój funkcji handlowej i zwiększyć zasięg jej oddziaływania władze Lublina, wykorzystując przygraniczne położenie miasta, powinny poczynić starania o ulokowanie w mieście siedzib instytucji i placówek UE związanych z wymianą handlową z Europą Wschodnią i Azją.

Turystyka

Lublin – pięknie położony na wysokiej bystrzyckiej skarpie, z zachowanym średniowiecznym układem urbanistycznym, strzelistymi wieżami licznych kościołów, malowniczymi widokami, wąskimi uliczkami i zakątkami, w których „czas się zatrzymał” – jest miastem niewątpliwie atrakcyjnym dla turystów. Obecnie stanowi regionalny węzeł obsługi ruchu turystycznego, z zapleczem hotelowym, licznymi atrakcjami, zwłaszcza w zakresie zasobów dziedzictwa kulturowego. Najczęściej odwiedzanymi miejscami są Stare Miasto z zachowanym układem urbanistycznym

³ Część wystawców z Brześcia i Łucka chcących uczestniczyć w międzynarodowych imprezach targowych odbywających się w Lublinie mogła liczyć na wsparcie organizacyjne i rzeczowe w ramach jednego z projektów Euroregionu Bug pod nazwą „Eurotrójkąt Targi 2007”, którego celem była intensyfikacja bezpośrednich kontaktów handlowych pomiędzy przedsiębiorcami prowadzącymi działalność gospodarczą na obszarze euroregionu.

miasta średniowiecznego, liczne zabytki budownictwa sakralnego reprezentujące styl architektoniczny renesansu lubelskiego, a także Państwowe Muzeum na Majdanku (na terenie byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego). Ponadto położenie Lublina sprawia, że stanowi on bazę wypadową w przypadku krótkookresowych wycieczek (Kazimierz Dolny, Nałęczów, Zamość, Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie, Roztocze).

Lublin jest jednym z głównych miast na międzynarodowym szlaku turystycznym „Trakt Kraków–Lublin–Wilno”. Miasto bierze również udział w transgranicznych projektach turystycznych w ramach Euroregionu Bug współfinansowanych z funduszy europejskich. Są to między innymi: „Eurotrójkąt Przyjaźni Lublin–Łuck–Brześć”, mający na celu rozwój turystyki na Lubelszczyźnie i pobudzanie aktywności turystycznej młodzieży (w ramach projektu wytyczono trasę biegnącą przez najciekawsze przyrodniczo, krajobrazowo i kulturowo miejsca euroregionu; w Lublinie znajduje się 8 przystanków trasy), czy „Turystyka bez granic – Promocja ośrodków turystycznych Euroregionu Bug”, wspierający rozwój sektora turystycznego trzech miast: Lublina, Łucka i Brześcia. W celu zwiększenia dostępności turystycznej miasta zrealizowano projekt „Zintegrowane oznakowanie turystyczne Lublina”, w ramach którego wykonano wielojęzyczne oznakowanie obiektów i ulic Lublina. W ostatnich latach ofertę turystyczną urozmaicono poprzez oddanie do użytku trasy „Lubelskie Podziemia” przechodzącej pod Starym Miastem (o długości 300 m, na trzech kondygnacjach na głębokości od 9 do 14 m) oraz poprzez organizację ogólnodostępnych imprez plenerowych – między innymi Jarmarku Jagiellońskiego czy Nocy Kultury (Kociuba 2008a, Kociuba, Kociuba 2009).

Tabela 1

Ruch turystyczny w Lublinie w latach 1995–2009

Rok	Liczba korzystających z noclegów (w tys. osób)		Liczba udzielonych noclegów (w tys. miejsc)	
	ogółem	turyści zagraniczni	ogółem	turystom zagranicznym
1995	172,8	74,7	170,5	82,5
2000	130,3	38,8	312,0	85,4
2002	126,7	35,2	239,4	54,6
2005	152,3	42,1	274,0	67,8
2007	177,4	47,7	310,0	72,4
2008	166,5	41,0	284,1	66,7
2009	191,3	41,7	304,9	65,7

Źródło: Bank danych regionalnych, Warszawa 2009.

Lublin oferuje obecnie ponad 2,4 tys. całorocznych miejsc noclegowych. W 2009 r. z bazy noclegowej skorzystało ponad 191 tys. osób (w tym prawie jedną czwartą stanowili turyści zagraniczni), co stanowi tylko około 1% w skali kraju; średnio na turystę rocznie przypadały dwa noclegi. Liczba osób korzystających z noclegów w obiektach turystycznych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców wynosi 546 i jest wyższa od średniej krajowej (507 na 1 tys. mieszkańców) (*Bank danych regionalnych...* 2009).

Dotychczas potencjał turystyczny Lublina był wykorzystywany w niewielkim stopniu. Od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. następował stały spadek liczby odwiedzających miasto, a władze Lublina niewiele czyniły, aby ten proces zahamować. Minimum osiągnięto w 2002 r. (tabela 1). Działania prowadzone między innymi w ramach Euroregionu Bug, szersza promocja imprez kulturalnych w kraju i za granicą spowodowały stopniowy wzrost liczby osób odwiedzających Lublin. W celu dalszego zwiększenia przepływu ruchu turystycznego władze Lublina prowadzą od 2007 r. zakrojone na szeroką skalę działania marketingowe i promocyjne, które zbiegły się w czasie z przyznaniem Lublinowi prestiżowych wyróżnień i tytułów. Sztandarowy projekt to „Marka Lublin”. Dotychczas stworzono system identyfikacji wizualnej Lublina (między innymi logo miasta, hasło promocyjne – „Lublin. Miasto inspiracji”). Prowadzone są wizerunkowe kampanie outdoorowe w większych miastach Polski i regionu (na przykład w Warszawie pod hasłem „Lublin. Nieziemski klimat”)⁴ (Kociuba 2008a, Kociuba, Kociuba 2009); w warszawskim metrze prezentowane były krótkie spoty reklamujące Lublin. Działania te przynoszą już wymierne efekty przejawiające się wzrostem liczby turystów krajowych odwiedzających miasto (por. tabelę 1).

Lublin jako miasto, które w ciągu wieków skupiało ludzi różnych kultur może przyciągnąć turystów zarówno z obszaru Europy, jak i z całego świata. Nawiązanie do tych tradycji poprzez urozmaicenie oferty turystycznej bazującej na wielokulturowości miasta (na przykład organizacja festiwali muzyki i kultury żydowskiej), wykorzystanie w promocji Lublina ważnych dla historii całej Europy wydarzeń (na przykład podpisania unii polsko-litewskiej, którą można uważać za „wzór” dla obecnej UE), jak również dalsza skuteczna kampania promująca walory miasta i terenów sąsiednich (nie tylko w Polsce, ale też za granicą) zapewne przyczynią się do zdynamizowania rozwoju turystyki, co z kolei przełoży się na rozwój całej sfery usług gospodarczych.

Przemysł

Lublin utrzymuje silne więzi z rolniczym regionem. Od wieków jest największym w regionie – i jednym z większych w kraju – ośrodkiem przetwórstwa spożywczego. Najważniejsze gałęzie przemysłu spożywczego to: piwowarski, zbożowo-młynarski, tytoniowy, spirytusowy, cukierniczy, zielarski, owocowo-warzywny. Na rynku lubel-

⁴ Działania te zostały nagrodzone w konkursie Złote Formaty: drugie miejsce zdobyła kampania outdoorowa, natomiast specjalne Grand Prix miasto otrzymało w kategorii "Działalność promocyjna" za opracowanie i wdrożenie strategii marki miasta.

skim funkcjonują firmy z długoletnią tradycją, znane w Polsce i za granicą, których działalność jest wysoko oceniana w krajowych i międzynarodowych konkursach i rankingach. Należą do nich między innymi: Perła – Browary Lubelskie S.A., Stock Polska (dawny Polmos Lublin), Lubella S.A., Firma Cukiernicza „Solidarność” rok założenia 1952 Sp. z o.o., Herbapol Lublin S.A., Zakłady Tytoniowe w Lublinie S.A., Spółdzielnia Pszczelarska Apis w Lublinie (największa miodosytnia na świecie)⁵. W branży dystrybucji artykułów spożywczych i chemiczno-kosmetycznych działa lubelska Grupa Handlowa Emperia (dawniej Eldorado S.A.) – jedna z największych firm handlowych w kraju.

Wysoka jakość środowiska sprzyja prowadzeniu upraw ekologicznych. Obecnie około czterysta licencjonowanych gospodarstw na terenie województwa produkuje żywność ekologiczną przy wykorzystaniu metod ekoprodukcji roślinnej i zwierzęcej. Podwaliny pod promowanie upraw ekologicznych stanowiła realizacja projektu „Dolina Ekologicznej Żywności” (przy współpracy Uniwersytetu Przyrodniczego), obecnie kontynuowana przez Stowarzyszenie „EkoLubelszczyzna”. Dysponujący odpowiednim zapleczem produkcyjno-technicznym Lublin ma szansę stać się centrum przetwórstwa ekologicznej żywności.

Potencjał przemysłowy Lublina pozwala mu pełnić rolę regionalnego i krajowego ośrodka życia gospodarczego. Lublin posiada dominującą pozycję w regionie pod względem koncentracji przedsiębiorczości (na terenie miasta działa 27% wszystkich podmiotów gospodarczych województwa). Przyciąganiu kapitału służą prowadzone od kilku lat działania władz miasta. Zaowocowały one utworzeniem w 2007 r. podstrefy specjalnej strefy ekonomicznej Europark Mielec. Podstrefa Lublin powstała na obszarze ponad 70 ha, położonych w sąsiedztwie nowych inwestycji handlowo-usługowych, planowanej obwodnicy Lublina i lotniska w Świdniku. W ostatnim czasie obszar podstrefy powiększono do 118 ha. W podstrefie znajdują się firmy między innymi z branży informatycznej, budowlanej, poligraficznej, tekstylnej i logistycznej⁶. Planuje się, że pracę w podstrefie znajdzie blisko 2 tys. osób. Atrakcyjność inwestycyjną miasta zwiększają również istniejące i planowane inwestycje o znaczeniu krajowym. W Lublinie znajduje się formalna siedziba główna Polskiej Grupy Energetycznej S.A. największej firmy sektora elektroenergetycznego w Polsce oraz jednej z największych w Europie Środkowej i Wschodniej⁷. Z pozostałych dużych inwestycji można wymienić oddanie do użytku Centrum Logistycznego Poczty Polskiej (Węzeł Ekspedycyjno-

⁵ W 2008 r. produkowane tu miody pitne Półtorak (GTS), Dwójniak (GTS), Trójniak (GTS), Czwórniak (GTS) zostały zarejestrowane jako Gwarantowana Tradycyjna Specjalność.

⁶ Pierwszym inwestorem jest spółka Ball Packaging Europe wchodząca w skład amerykańskiej firmy Ball Corporation, działająca w branży produkcji aluminiowych puszek do napojów. Kolejne to Aliplast Sp. z o.o. producent systemów aluminiowych dla budownictwa oraz firma Ramatti producent fotelików samochodowych.

⁷ Władze PGE planują na 2015 r. oddanie do użytku elektrowni węglowej w okolicy kopalni Bogdanka (o mocy 1 600 MW wytwarzającej rocznie 9,7 TWh energii).

-Rozdzielczy), jednego z ośmiu w kraju i jedyne położone na wschód od Wisły, które zastąpiło kilka mniejszych rozdzielnicy pocztowych w regionie. O atrakcyjności inwestycyjnej Lublina decyduje też bliskość rynków zbytu na Ukrainie i Białorusi.

Zwiększające się powiązania sfery produkcyjnej z zapleczem naukowym Lublina sprzyjają rozwojowi przemysłu wysokich technologii. Efektywniejsze wykorzystanie potencjału badawczo-rozwojowego i innowacyjnego poprzez upowszechnienie oraz wprowadzenie do realizacji wyników badań lubelskich naukowców przyniosą zapewne działania w ramach Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego Sp. z o.o. (dotychczas znalazły tu siedzibę laboratoria i firmy działające w dziedzinach: biotechnologia, nanotechnologia, agrotechnika, optoelektronika, elektronika, teleinformatyka, informatyzacja oraz zajmujące się consultingiem), a także w ramach Centrum Zaawansowanych Technologii „Aeronet – Dolina Lotnicza” zajmującego się wdrażaniem nowoczesnych technologii dla przemysłu lotniczego (wsparciem dla tej sieci powiązań jest WSK PZL – Świdnik S.A. oraz PL).

Miasto posiada duży potencjał rozwoju przemysłu – dysponuje rezerwami terenów wyposażonych w infrastrukturę techniczną i częściowo zabudowanych (po dużych i średnich zakładach przemysłowych) oraz wolnymi terenami pod rozbudowę w sąsiedztwie istniejących zakładów, dogodnymi dla rozwoju przemysłu nowych technologii oraz usług. Ponadto Lublin jest bardzo dobrze wyposażony w infrastrukturę techniczną (nowoczesna oczyszczalnia ścieków, elektrociepłownia, elektrownia, rozbudowane sieci przesyłowe). Szansą dla rozwoju gospodarczego miasta są duże zasoby dobrze wykształconych kadr oraz stosunkowo niskie koszty pracy. Atutem są też prawidłowo funkcjonujące instytucje otoczenia biznesu wspierające rozwój małej i średniej przedsiębiorczości – lokalne i regionalne agencje rozwoju (między innymi Lubelska Fundacja Rozwoju, Stowarzyszenie Rozwoju Przedsiębiorczości), instytucje szkoleniowe (takie jak Lubelska Szkoła Biznesu, „OCI Poland” i inne), instytucje promocyjno-handlowe (giełdy rolne, Międzynarodowe Targi Lubelskie S.A.), a także cykliczne spotkania gospodarcze (między innymi Europejskie Forum Gospodarcze).

Dla pełnego rozwoju funkcji przemysłowej potrzebna jest zmiana wizerunku Lublina w oczach potencjalnych inwestorów. Lublin niestety postrzegany jest przez pryzmat całego regionu jako największe miasto „ściany wschodniej”, Polski B – obszaru mało atrakcyjnego inwestycyjnie. Potwierdza to najnowszy ranking miast atrakcyjnych dla biznesu miesięcznika „Forbes”, gdzie w grupie miast powyżej 300 tys. mieszkańców Lublin zajmuje w większości kategorii przedostatnie lub ostatnie miejsce⁸. Aby zmienić te stereotypy potrzebne są skuteczne działania ze strony władz miasta mające na celu poprawę klimatu inwestycyjnego. Pierwszym krokiem było z pewnością utworzenie podstrefy, kolejne muszą zmierzać do pozyskania nowych strategicznych inwestorów. Oddanie do użytku planowanych dużych inwestycji zwiększy atrakcyjność zarówno

⁸ Mała atrakcyjność inwestycyjna Lublina w zasadzie nie wynika ze słabości potencjału rozwojowego, a raczej z braku strategicznych inwestorów oraz ograniczonej dostępności transportowej.

miasta, jak i całego regionu, co prawdopodobnie w dość krótkim czasie przełoży się na kolejne nowe inwestycje. Nie bez znaczenia jest tu również planowana poprawa dostępności komunikacyjnej Lublina poprzez budowę dróg ekspresowych i lotniska.

Podsumowanie

Lublin to największe miasto leżące przy wschodniej granicy UE. W mieście koncentrują się funkcje wyższego rzędu, które budują konkurencyjność Lublina w układach ponadnarodowych, a z drugiej służą rozwijaniu sieci zewnętrznych powiązań w zakresie przepływu wiedzy, informacji, dóbr kultury. Lublin jest największym centrum akademickim z siedzibą Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów, a jednocześnie miastem o największym potencjale naukowym przy całej wschodniej granicy UE. Lublin jest też silnym ośrodkiem kultury, którego ranga z roku na rok wzrasta. W mieście organizowane są liczne cykliczne imprezy o zasięgu krajowym i międzynarodowym z dziedziny muzyki, folkloru, poezji, tańca, a także imprezy plenerowe – unikatowe w skali kraju i Europy. W ostatnich latach miasto otrzymało szereg prestiżowych wyróżnień i tytułów. Jako historycznie ukształtowane miasto wielokulturowe ma ono bardzo duży potencjał rozwoju turystyki. Lublin pełni rolę krajowego ośrodka przemysłowego, z rozwiniętym przemysłem spożywczym i markami znanymi na całym świecie oraz z powstającym przemysłem nowych technologii wykorzystującym ogromny potencjał badawczo-wdrożeniowy lubelskich uczelni. Służą temu ośrodki i programy promowania innowacyjności (między innymi działalność Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego, program „Dolina Lotnicza”, „Dolina Ekologicznej Żywności”). W mieście występuje duża koncentracja instytucji otoczenia biznesu. Lublin to ośrodek targowy o stale rosnącym znaczeniu w kraju i za granicą, z odpowiednim zapleczem wystawieniczo-konferencyjnym.

Siła i zasięg oddziaływania funkcji wyższego rzędu pozwala miastu aspirować do roli centrum wymiany naukowej, kulturalnej i gospodarczej między krajami Europy Wschodniej i Zachodniej oraz do roli „bramy” UE na Wschód. Leżący w odległości około 100 km od granic Białorusi i Ukrainy Lublin ma największą szansę na rozwinięcie współpracy międzynarodowej zwłaszcza z tymi krajami. Obecnie jest ona instytucjonalnie organizowana w ramach Euroregionu Bug, a wspierana ze środków unijnych w ramach na przykład Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III (Program Sąsiedztwa Polska–Białoruś–Ukraina Interreg IIIA/TACIS CBC wdrażany w okresie 2004–2006) oraz będącej jej kontynuacją Europejskiej Współpracy Terytorialnej na lata 2007–2013 (Program Polska–Białoruś–Ukraina).

Należy zauważyć, że w ciągu ostatnich kilku lat (porównanie z wynikami analiz Kociuba 2005b) znacząco wzrosła ranga i zasięg oddziaływania zwłaszcza kultury (nadanie miastu prestiżowych tytułów, nowe inicjatywy takie jak Jarmark Jagielloński), szkolnictwa wyższego (obecnie Lublin jest miastem czterech uniwersytetów, działa tu również kilkanaście prywatnych szkół wyższych i EKPiUU) i przemysłu (utworzenie

podstrefy ekonomicznej), a działania marketingowe prowadzone w ramach projektu „Marka Lublin” przyczyniły się do wzrostu liczby turystów odwiedzających miasto.

O szansach dalszego rozwoju funkcji metropolitalnych Lublina zadecydują w przyszłości:

- poprawa dostępności transportowej miasta poprzez budowę lotniska, obwodnicy i dróg ekspresowych;
- pełne wykorzystanie walorów kulturowych i turystycznych miasta;
- rozwój gospodarczy oparty na kapitale krajowym i zagranicznym, wykorzystujący potencjał badawczo-innowacyjny i możliwości wynikające z ekologicznego rolnictwa regionu;
- prorozwojowa polityka władz miejskich, a zwłaszcza dalsze skuteczne działania marketingowe w zakresie promocji marki Lublin (zwłaszcza za granicą), popularyzacja nietypowych w skali kraju i Europy działań (na przykład Jarmark Jagielloński) oraz tworzenie dobrego klimatu inwestycyjnego.

Bibliografia

Bank danych regionalnych, 2009, GUS, Warszawa.

Kociuba D., 2005a, *Przyrodnicze, gospodarcze i polityczne uwarunkowania rozwoju struktury funkcjonalno-przestrzennej Lublina*, praca doktorska, Biblioteka Główna Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 202 s.

Kociuba D., 2005b, *Szanse i bariery rozwoju Lublina jako ośrodka metropolitalnego*, „Studia Regionalne. Central & Eastern Europe Regional Studies” nr 1–2 (9), s. 63–97.

Kociuba D., 2008a, *Funkcja turystyczna Lublina dawniej i dziś*, [w:] *Funkcja turystyczna miast*, red. I. Jażdżewska, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 69–80.

Kociuba D., 2008b, *Rola wyższych uczelni w rozwoju przestrzennym Lublina*, „Studia KPZK PAN” t. 121, s. 257–272.

Kociuba D., Kociuba W., 2009, *Potencjał turystyczny Lublina jako czynnik rozwoju miasta na przestrzeni wieków*, „Annales Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej” sec. B, t. 64, 1, s. 209–223.

Markowski T., Marszał T., 2005, *Funkcje i zarządzanie obszarami metropolitalnymi*, „Urbanista” nr 3, s. 33–36.

Markowski T., Marszał T., 2006, *Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, KPZK PAN, Warszawa.

Narodowy spis powszechny, 2002, GUS, Warszawa.

Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego, 2008, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin.

Rozporządzenie prezesa Rady Ministrów z 24 września 2007 r. o rozszerzeniu granic SSE Europark Mielec.

Rozporządzenie Komisji Wspólnot Europejskich nr 729 z 28 lipca 2008 r.

Uchwała w sprawie strategii ponadregionalnej: „Masterplanu dla transportu kolejowego w Polsce do 2030 roku”, podjęta przez Radę Ministrów 19 grudnia 2008 r.

Wich U., 1998, *Problemy rozwoju i funkcjonowania Lublina w warunkach gospodarki rynkowej*, [w:] *Gospodarka przestrzenna miast polskich w okresie transformacji*, red. T. Markowski, T. Marszał, KPZK PAN, Warszawa, s. 81–98. Biuletyn, 182.

Załącznik do uchwały nr 163 Rady Ministrów z 25 września 2007 r.

FUNKCJE METROPOLITALNE LUBLINA

ABSTRAKT: Lublin, położony na wschodnich krańcach Polski, jest w klasyfikacji polskich miast zaliczany do grona potencjalnych metropolii. O dalszych możliwościach rozwoju Lublina jako ośrodka metro-

politalnego – w warunkach konkurowania ze sobą miast o podobnej skali i randze – zadecydują głównie funkcje wyższego rzędu, które stanowią czynnik przyciągania kapitału zewnętrznego i określają pozycję lubelskiego ośrodka w regionie, kraju i Europie. Opracowanie niniejsze skupia się zatem na zagadnieniach związanych z siłą i zakresem oddziaływania takich sfer, jak nauka i szkolnictwo wyższe, kultura, turystyka i przemysł, które zaklasyfikowane zostały do dziedzin warunkujących rozwój Lublina jako metropolii.

SŁOWA KLUCZOWE: funkcje metropolitalne, Lublin, wschodnia Polska

